

НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-622-8-19>

РЕФОРМУВАННЯ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ ЯК КРОК ДО ПРОЗОРОГО АУДИТУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Андрійчик Оксана Ярославівна

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Кміть Віра Мирославівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Публічні фінанси відіграють ключову роль у функціонуванні держави і використовуються для забезпечення суспільних потреб. Вони виконують такі важливі завдання, як: фінансування освіти, охорони здоров'я, правопорядку, соціальний захист населення, стимулювання економіки, реалізація великих інфраструктурних проєктів.

Сучасний етап розвитку Української держави характеризується безпрецедентними викликами. У цьому контексті особливої ваги набуває питання ефективного управління публічними фінансами. Прозорість та підзвітність у використанні бюджетних коштів є фундаментальною умовою суспільної довіри до державних інституцій. Ключова роль у цьому процесі належить Рахунковій палаті України як вищому органу державного фінансового контролю. Проте модель її функціонування потребувала реформування для досягнення відповідності міжнародним стандартам та забезпечення реальної незалежності контролюючих функцій [1].

Роль РПУ, як вищого органу аудиту в державі, полягає у незалежному контролі за ефективністю використання бюджетних коштів, управління державним боргом та виконання державних цільових програм. Вона перевіряє якість та прозорість управління публічними фінансами

Необхідність реформування була зумовлена обмеженнями, які не давали здійснювати діяльність РПУ ефективно, зокрема:

- недостатність інституційної та фінансової незалежності установи;
- недостатнього обсягу повноважень щодо аудиту коштів місцевих бюджетів та державних підприємств, що створювало зони «недосяжності» для державного контролю;

- процедура формування складу Рахункової палати робила її вразливою до політичного впливу;
- відсутність дієвого механізму обов'язковості виконання рекомендацій аудиторів призводив до того, що значна частина виявлених порушень залишається без належного реагування з боку правоохоронних органів та об'єктів контролю [1].

Прийняття у 2015 році профільного Закону України «Про Рахункову палату» [2] заклало основу для незалежності цього вищого органу аудиту в державі, проте на практиці у діяльності вона все ще стикалася з певними обмеженнями.

Активізація проведення реформи розпочалася у 2023 році і стала не лише внутрішньою ініціативою, а й ключовою вимогою міжнародних партнерів України. Зокрема, реформа РПУ є частиною структурних маяків Меморандуму з Міжнародним валютним фондом та однією з умов фінансової підтримки в межах програми Європейського Союзу Ukraine Facility [3; 4]. Міжнародна спільнота наполягає на тому, щоб аудит публічних фінансів здійснювався органом, який має високий рівень довіри та професійної компетенції, що є гарантією цільового використання коштів на відновлення держави.

Перші кроки щодо проведення реформи вже здійснені. Так, 30 жовтня 2024 року були прийняті зміни до Закону України «Про Рахункову палату», згідно з якими були впроваджені такі зміни:

- кількість членів скоротилась з 13 до 11 осіб;
- покращено процес відбору нових членів РПУ шляхом перетворення його на відкриту, прозору, надійну і конкурентну процедуру, з вирішальним і ключовим голосом незалежних експертів з міжнародним досвідом;
- удосконалено процедури звільнення з посади;
- РПУ отримала можливість обирати сферу аудиту без будь-яких вказівок або втручання та мати повний і своєчасний доступ до всієї необхідної інформації та баз даних для виконання своїх аудиторських функцій;
- надані повноваження РПУ здійснювати зовнішній аудит усіх державних коштів, включаючи кошти або бюджети органів місцевого самоврядування, державних підприємств та позабюджетних фондів;
- встановлено офіційні процедури в законодавстві для розгляду та моніторингу звітів зовнішнього аудиту та подальших заходів щодо виконання рекомендацій аудиту із забезпеченням відповідних для цього фінансових та технічних ресурсів;
- створено механізм періодичного експертного перегляду незалежними експертами з міжнародним досвідом у сфері аудиту протягом десяти років з моменту набрання чинності законом [4; 5].

Проте прийняття закону не може змінити систему одночасно – для їхнього впровадження потрібен час. Наприклад, зараз склад Рахункової палати, що призначений 21 грудня 2023 року, складає лише необхідний мінімум для її роботи – 5 членів [6]. До того ж, вони відібрані ще за старою процедурою без участі міжнародних експертів, тому зараз відбувається процес відбору кандидатів на посаду члена Рахункової палати. Станом на початок 2026 року Дорадча група експертів, яка має складатися з 3 міжнародних та 3 українських експертів, було офіційно сформована [7]. До неї увійшли відомі міжнародні аудитори, зокрема представники з Великої Британії та Франції. Зараз триває активна фаза відбору кандидатів на вакантні посади, літом має пройти етап перевірок та співбесід, після чого ВР має затвердити оновлений склад РПУ.

Щодо аудиту усіх державних коштів, то у поточному річному плані Рахункової палати офіційно з'явилися пункти щодо комплексного аналізу виконання місцевих бюджетів за 2025 рік [8]. Також вона почала проводити аудити великих суб'єктів господарювання, що особливо важливо в контексті корпоративного управління та великих оборонних замовлень.

Створено публічний реєстр рекомендацій. Раніше відсоток їх виконання був критично низьким – близько 40% [9], але згідно з новими процедурами, органи влади зобов'язані звітувати про вжиті заходи.

Хоча закон гарантує безперешкодний доступ до системи Prozorro та нової екосистеми управління відновленням DREAM, технічна реалізація триває. На практиці все ще виникають бюрократичні затримки при спробах отримати дані в реальному часі з реєстрів Міністерства фінансів та Державної податкової служби.

Для подальшого контролю впровадження змін затверджених законом створено механізм періодичного огляду закладено на десятирічний період. Перший такий перегляд від незалежних міжнародних експертів заплановано після завершення формування нового складу – орієнтовно кінець 2026 - початок 2027 року, щоб оцінити, чи справді нові процедури відповідають стандартам ISSAI.

Отож, можемо відзначити, що перші кроки до покращення ефективності роботи Рахункової палати України справді відбуваються. Завершення конкурсу за новою процедурою відбору та призначення оновленого складу, а також результати аудиту коштів Органів місцевого самоврядування та державних підприємств покажуть, чи справді Рахункова палата України стане незалежним та професійним органом зовнішнього аудиту. Успішна реалізація цієї реформи стане сигналом для світу про готовність України до прозорості відбудови та відповідального управління публічними фінансами згідно з найвищими демократичними стандартами.

Література:

1. Фундовний Д. В. Етапи становлення та розвитку рахункової палати в Україні: інституціональні особливості. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 16. DOI: <https://orcid.org/0009-0003-8130-8815>
2. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015. № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
3. Ukraine Facility: Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
4. Моніторинг виконання програми МВФ та допомоги ЄС. *RRR4U*. № 11. Січень 2025. URL: <https://rrr4u.org/wp-content/uploads/2025/01/monitoring-mvf-yes-%E2%84%9611.pdf>
5. Про внесення змін до Закону України «Про Рахункову палату» та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 30.10.2024 № 4042-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4042-20#Text>
6. Члени Рахункової палати. *Рахункова палата України*. URL: <https://rp.gov.ua/Management/MembersChamber/?pid=115>
7. Щодо утворення дорадчої групи експертів для здійснення попереднього відбору кандидатів на посади членів Рахункової палати (в рамках повторних заходів конкурсу). *Комітет Верховної Ради з питань бюджету*. URL: https://budget.rada.gov.ua/news/Rah_Palata/Priznach_Zviln_Chleniv_RP/80517.html
8. План роботи Рахункової палати на 2026 рік. *Рахункова палата України*. URL: <https://rp.gov.ua/Plan/2026/?id=2878>
9. Звіт Рахункової палати за 2024 рік. *Рахункова палата України*. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=2524>